

Г. В. Вертієнко

«ХТО СЕРЕД БЕЗТІЛЕСНИХ БОЖЕСТВ НАЙБІЛЬШ ОЗБРОЄНИЙ?» (втілення Веретрагни за 14-м *Яштом*)

Надається вибіркового переклад 14 *Яшта* Молодшої *Авести* на українську мову з описом десяти втілень-іпостасей іранського військового божества Веретрагни (*Яшт* 14, 2, 7, 9, 11, 15, 17, 19, 23, 25, 27).

Ключові слова: *Авеста*, *Яшти*, *Веретрагна*, втілення.

У статті публікується переклад фрагментів 14-го *Яшту* (або *Баграм-яшту*)¹ з описом шести зооморфних, двох антропоморфних, одного орнітоморфного та одного атмосферного втілення (*кəhrpa*)² іранського військового божества перемоги Веретрагни (14, 2, 7, 9, 11, 15, 17, 19, 23, 25, 27).

Ім'я божества *vərəθraγna*, якому присвячений цей текст, перекладається як «smiting of resistance», «victorious» [Gnoli, Jamzadeh, 1988, p. 3; Malandra, 1983, p. 80], «Wehrhaftigkeit», «Sieg» [AirWb, Kol. 1421]. Е. Бенвеніст і Л. Рену свого часу пов'язали походження імені іранського Веретрагни з одним з епітетів ведичного Індри ([Benveniste, Renou, 1934]; пор.:

1. *Яшти*, поряд з *Яснами*, *Віспередом* і *Відевдатом*, належать до числа чотирьох *насків*, книг священної *Авести*, що дійшли до нашого часу. До арабського завоювання їх налічувалось 21, для кожного *наску* існувала власна назва, що відповідає 21 слову найбільш священної зороастрійської молитви *ahuna vairiia* [Мейтарчян, 2001, с. 26]. Двадцять один *Яшт*, разом з низкою інших молитов, входить до складу *Хорд-Авести* або *Молодшої Авести* (див.: [Hintze, 2014]).

2. Див.: [de Menasce, 1947]. Здатність божества «проявляти» себе в різних самостійних матеріальних обличчях-іпостасях, відоме за індійським матеріалом і мало розповсюдження в інших давньосхідних культурах. Типологічно близьким є і християнське вчення про Трійцю.

© Г.В. ВЕРТІЄНКО, 2015

[Дрезден, 1977, с. 352—353; Дюмезиль, 2003, с. 125])³. Спростовуючи цей підхід, на сьогодні в іранистиці доведено, що Веретрагна є цілком самостійним божеством, яке персоніфікує перемогу, а не похідним від епітету Індри персонажем [Duchesne-Guillemain, 1973, p. 125; Дрезден, 1977, с. 353; Malandra, 1983, p. 80—82].

Наявність спеціального гімну на честь військового божества у складі Молодшої *Авести* може пояснюватися його помітною роллю в культурі. Відомо, що Веретрагна був одним з найбільш популярних божеств та йому було присвячено найбільшу кількість зороастрійських храмів [Крюкова, 2005, с. 83—84]. В елліністичні та римські часи античні джерела ототожнювали Веретрагну з Аресом та Гераклом [Gnoli, Jamzadeh, 1988, p. 4—5; Lipiński 1993; Кузьміна 2002, с. 34, прим. 39], а в іранській астрології Сасанідського періоду Веретрагна втілював планету Марс (*Бундахішн* 5, 1). Цілком імовірно, що культ Веретрагни мав значне розповсюдження і серед інших іранських народів⁴, зокрема кочових. Звертає на себе ува-

3. Натомість, епітет Індри (*vṛṭrahan*) притаманний і для інших божеств індійського пантеону, а відповідний авестійський прикметник *vərəθraγan* застосовується до таких іранських божеств, як Хаома (напр.: *Яшт* 14, 57), Сраоша (напр.: *Яшт* 11, 7), Вата (напр.: *Яшт* 10, 9), Мітра (напр.: *Яшт* 10, 98), Ахура Мазда (напр.: *Ясна* 55, 4), до героїв (Траетаона; напр.: *Яшт* 5, 61) та Саошьянти (напр.: *Яшт* 13, 38) [Hintze, 1995, p. 91, 93—94, 96], що вказує на широкий спектр застосування даного епітета [AirWb, Kol. 1421]. Відповідно, пов'язувати походження божества Веретрагни з тим чи іншим епітетом навряд чи доцільно [Thieme, 1960, p. 312—313].

4. Щодо можливості існування культу Веретрагни в храмі Анахіти в городищі Еркурган епохи хіонитів в Узбекистані див.: [Сулейманов, 2010, с. 202].

гу повідомлення Геродота про існування святилищ «Ареса» в усіх областях Скіфії (*Herod.*, *Hist.*, IV, 62). На особливе шанування Веретрагни в сакському середовищі можуть указувати кушанські монети, на яких він позначений іменем *Ορλαγνο* (вар.: *Ουόραράνης*) [Stein, 1887, p. 159]⁵.

Скіфологи вже неодноразово вказували на ймовірність відображення на витворах скіфо-сакського звірино-стиля певних зооморфних образів Веретрагни (бик, вепр, кінь, верблюдоподібний грифобаран тощо) [Ghirshman, 1977, p. 27—38; Болтрик, 1998, с. 80—82; Кузьмина, 2002, с. 17—18, 22—24, 28—29; Королюкова, 2006, с. 85; Прохорова, 2007; Медведев, 2008, с. 124; Дарчиев, 2008, с. 143—161, 203—215; Гуляев, 2010, с. 225; Кантарович, Грибкова, 2011, с. 144]⁶.

Текст 14-го *Яшту* перекладався на основні європейські мови у XIX — на початку XX ст. [Spiegel, 1864, p. 26ff; Harlez, 1881, p. 508ff; Darmesteter, 1883, p. 232ff; Wolff, 1910, S. 258ff]. Вибірковий переклад цього *Яшту* був зроблений У.В. Маландрою у 1983 р. [Malandra, 1983, p. 82ff]. Нещодавно французький переклад 14-го *Яшту* видав Е. Пірар [Pirart, 2006]. Наразі, нове критичне видання і переклад цього *Яшту* підготувала Ч. Рімінуччі-Хайне [Riminucci-Heine, in print], а переклади пехлевійської та новоперської версії *Яшту* 14 готуються до друку Г. Кьонігом [König, in print].

На сьогодні також існують чотири переклади даного *Яшту* на російську мову. З їхнього числа два є фрагментованими: Е.Є. Бертельс (1924 р.) переклав *Яшт* 14, 9, 11, 15, 19, а І.С. Брагинський (1972 р.) — 14, 11, 15, 19). І.М. Стеблін-Каменський (1993 р.) запропонував літературно-поетичний переклад *Яшту* 14 [Авеста, 1997, с. 341—360]⁷. Ще один, майже повний переклад цього *Яшту*, супроводжується морфологічною транскрипцією і був здійснений В.С. Соколовою в 1950-і рр. Втім, виданий він був лише у 2005 р. її ученицею І.О. Смирною [Соколова, 2005]. Цей переклад є дуже залежним від перекладу Авести Фр. Вольфа [Wolff, 1910]. До того ж, усі російські переклади базуються не на конкретному рукописі, а на т. зв. «ідеальному» тексті, створеному у виданні-сінOPSISі Авести К. Гельднером (1889 р.), який на сьогодні зазнає прискіпливого критичного перегляду з боку іраністів⁸.

5. Крім того, М. Штейн припускає, що на монетах з крилатою богинею на ім'я *Οανυδα* / *Οανυδο* в іконографії Ніки, зображене особливе іранське жіноче божество переможності *vapañti uparatāt* («victorious superiority»), що згадується в одному контексті з Веретрагною (*Ясна* 1, 6; *Вісперед* 1, 6; *Яшт* 14, 0 — *vapañtiāśca uparatātō*) [Stein, 1887, p. 159—160].

6. Див. також: [Вертієнко, 2010; 2012].

7. Перевиданий без змін: [Мифологии ..., 2005, с. 519—524].

8. Див., зокрема: [Hintze, 2012, p. 419—432; Andrés-Toledo, 2012, p. 433—438].

Текст 14-го *Яшту* ще не перекладався на українську мову⁹, хоча на певні складнощі, що виникають при його здійсненні, вже вказала А.М. Бочарнікова [Бочарнікова, 2011, с. 115—119].

Виходячи з цього, ми пропонуємо переклад, що здійснений за факсимільним виданням рукопису *Khorda Avesta / Yasht Codex E1*¹⁰ із залученням, для порівняльно-критичного аналізу, електронної публікації рукопису *B5* (*Bombay Univ. Library*, 1789 р.)¹¹, а також стандартного видання К. Гельднера [Geldner, 1889, p. 207ff] та публікації іранського дослідника П. Давуда [Davoud, 1999, p. 403ff]. При роботі над перекладом і коментарем були використані словники Хр. Бартоломе [AirWb] та Е. Бахрамі [Bahrami, 1990, I—III].

ПЕРЕКЛАД

Яшт 14, 2¹²

До нього¹³ вперше прийшов рушійний¹⁴
Веретрагна¹⁵, Ахурою створений,

9. Як слушно зауважив І.М. Стеблін-Каменський, авестійська мова з російською граматично та синтаксично більш схожа, ніж з більшістю західноєвропейських мов, в яких втрачені граматичні категорії відмінків і родів, відсутні безз'язкові конструкції тощо [Стеблін-Каменський, 2000, с. 291]. Сказане тим більше вірно і для української мови.

10. *First Dastur Meherji Rana Library*, Navsari, 1601 р. (Gujarat, India) [Kotwal, Hintze, 2008].

11. *Avestan Digital Archive* [http://ada.usal.es].

12. За рукописом *E1* — fol. 350v [Kotwal, Hintze, 2008, p. 413]; за рукописом *B5* — fol. 196r. Див. також: [Geldner, 1889, p. 206].

13. Тобто до Заратуштри. Див.: [Spiegel, 1868, S. 623 (2)]. В рукописі *E1* вказівний займенник у дативі *ahmāi-* — «до нього», з якого починається опис кожної інкарнації, виписаний як *amāi-* [Kotwal, Hintze, 2008, p. 413]. Пор.: [Hintze, 1989, S. 37].

14. До значення див.: [AirWb, Kol. 1386 (Adj. «fahrend»)]. Пор. осет.: *waden* — «Той, що несеться нарівні з вітром» (ім'я коня), утворене від *wad* «вітер» і *swæwin* «йти» [ИЭСОЯ, IV, 33]. Фр. Шпигель розуміє епітет як «flying» [Spiegel, 1864, p. 26]. Дж. Дармстетер перекладає «running» [Darmesteter, 1883, p. 232]; Ш. д'Арле — «s'avancant» [Harlez, 1881, p. 508]; У.В. Маландра — «driving» [Malandra, 1983, p. 82]; В.С. Соколова — «двигаюсь» [Соколова, 2005, с. 358], а І.М. Стеблін-Каменський дає переклад «божественный» [Авеста, 1997, с. 342]. А.М. Бочарнікова пропонує два варіанти перекладу: «швидкий» / «швидкий, немов вітер» та «захисник» / «готовий прийти на допомогу» [Бочарнікова, 2011, с. 119]. Епітет *vazæmnō-* застосовувався також до Мітри (*Яшт* 10, 101). Варто згадати, що до Мітри взагалі перейшла значна частина функцій й епітетів Веретрагни (пор. фразеологію епітетів у *Яшті* 10) [Campbell, 1968]. У Римській Імперії мітраїзм отримує особливе розповсюдження саме в середовищі воїнів-легіонерів.

15. Можна перекласти: «той, хто несе Перемогу» [AirWb, Kol. 1368, 1421].

В подобі ¹⁶ Вітру ¹⁷ потужного ¹⁸,
Гарного, Маздою створенного ¹⁹.
Благе Хварно ²⁰, Маздою створене,
Приніс Хварно, Маздою створене,
Зцілення ²¹ та Міць ²².

Яшт 14, 7 ²³

До нього вдруге прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі Бика ²⁴,

16. «Vom gestalteten Stoff selbst Leib, Körper» [AirWb, Kol. 467]; «body» [Spiegel, 1864, p. 104]; «forme» [Harlez, 1881, p. 508]; «shape» [Darmesteter, 1883, p. 232].
17. Вата (*Vāta*) також є окремим божеством вітру. В іранців Вата втілює вітер, що дує і приносить дощові хмари. В Рігведі Вата — бог штормового вітру. На відміну від Ваю, індійський Вата менш персоналізований і не пов'язаний з Іन्द्रою, — він асоціюється з Парджаньєю, богом грозової хмари та дощу [Ригведа, 1989, с. 412, 751 (IV, 46), 759].
18. Adj. «kühn», «stark» [AirWb, Kol. 700]; «bold», «hardy» [Jackson, 1893, p. 71]; «of daring» (Gen.) [Jackson, 1892, p. 75, § 254]; «strong» [Spiegel, 1864, p. 104; Darmesteter, 1883, p. 232]; «сильний» [Авеста, 1997, с. 342]. За Ш. д'Арле: «puissant» [Harlez, 1881, p. 508].
19. У виданні П. Давуда тут знак закінчення змістової частини [Davoud, 1999, p. 403].
20. Варіант перекладу: «the good majesty» [Spiegel, 1864, p. 104]; «la bonne splendeur» [Harlez, 1881, p. 508]; «the good Glory» [Darmesteter, 1883, p. 232]. Давньоіранське поняття **hvarnah-* (ав. *x'arənah*; дав.-перс. *farnah*; пехл. *xwarrah*; сер.-перс. *h'arəh*; перс. *farr, farrah*) [Литвинский, 1968, с. 48 и сл.; Бенвенист, 1965, с. 136—137; Humbach, Icharoria, 1998, p. 14—15; Чунакова, 2004, с. 228] є уособленням могутності, царської влади, божого благословення, благої долі (Яшт 10, 105; 17, 6; 19) (*x'arənah* — об'єкт шанування). Тісний зв'язок образу Веретрагни як Вітра-Вати з *фарном* визиває асоціації з сарматським божеством Уатафарном, яке відоме за присвятним написом на золотому амулеті, знайденому на Кубані: Өəю Оуатафарно [Миллер, 1891, с. 129—134; Алексеев, 1980, с. 44]. В.І. Абаев, однак, пропонує іншу етимологію: *vāca-farna, vāc-* — «слово, як божество» [Абаев, 1979, с. 287].
21. «Heil», «Heiltum» [AirWb, Kol. 915], «Heilkraft» [Wolff, 1910, S. 259]; «healing-remedies» [Spiegel, 1864, p. 104]; «guérison» [Harlez, 1881, p. 508]; «health» [Darmesteter, 1883, p. 232]; «curativeness» [Malandra, 1983, p. 82]; «исцеление» [Соколова, 2005, с. 358]; «спасение» [Авеста, 1997, с. 342]. Зв'язок вітра-Вати зі зціленням, щастям і безсмертям простежується також у Рігведі [РВ X, 186; Ригведа, 1999, с. 320].
22. Вживане слово *ama-* «сила» [AirWb, Kol. 140] вписане з енклітичним союзом *ca-* [AirWb, Kol. 570], що можна буквально перекласти як «величезна сила / міць» (пор.: рос. нар.-поет. «силаща»). Див. також: [Бочарнікова, 2011, с. 117—118].
23. За рукописом E1 — fol. 351r—351v [Kotwal, Hintze, 2008, p. 414]; за рукописом B5 — fol. 197r—197v. Див. також: [Geldner, 1889, p. 206—207].
24. Термін має значення «Mann, Männlich» по відношенню до тварин ([AirWb, Kol. 203 («sonst in Verbindung mit dem Tiernamen»); Jackson, 1893, p. 55]; див. також: [Spiegel, 1864, p. 104, fn. *]. І.М. Стеблін-Каменський перекладає «могучий» [Авеста, 1997, с. 343].

Гарного, [жовтовухого ²⁵] ²⁶, золоторогого ²⁷,
Над рогами якого бовваніла ²⁸
Сила досконалої ²⁹ зовнішності ³⁰,
Веретрагна, Ахурою створений;
Так прийшов [Веретрагна]...

Яшт 14, 9 ³¹

До нього втретє прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі Коня білого ³²,
Гарного, жовтовухого,
Золото-вездечного ³³,
Над чолом ³⁴ якого бовваніла
Сила досконалої зовнішності,
Веретрагна, Ахурою створений;
Так прийшов...

Яшт 14, 11 ³⁵

До нього вчетверте прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,

25. «Mit gelben, goldfarbigen Ohre» [AirWb, Kol. 1681].
26. Тут за виданням П. Давуда [Davoud, 1999, p. 404], у рукописі E1 і у К. Гельднера це слово пропущене.
27. «Mit goldenen, vergoldeten Hörnern» [AirWb, Kol. 1680].
28. Граматичний аналіз речення див.: [Spiegel, 1868, S. 623 (7)]; «sichtbar werden, zum Vorschein kommen» [AirWb, Kol. 1559].
29. «Gut gebaut, von schooner Figur» [AirWb, Kol. 1823].
30. «Gutes äusseres Ansehen» [AirWb, Kol. 1837]. Ш. д'Арле дає переклад рядку: «la force bien constituée, à la belle taille» [Harlez, 1881, p. 508]; Дж. Дармстетер пропонує «the well-shaped Strength, and Victory, beautiful of form» [Darmesteter, 1883, p. 232]; У.У. Маландра — «well-built, handsome Strength» [Malandra, 1983, p. 83]; Фр. Вольф — «schöngebaute schöngewachsene Ama» [Wolff, 1910, S. 259]; В.С. Соколова слідом за Фр. Вольфом персоналізує слово *ama* — «Ама прекрасний, прекрасноликый» [Соколова, 2005, с. 361]. Пор.: [Бочарнікова, 2011, с. 117—118].
31. За рукописом E1 — fol. 351v [Kotwal, Hintze, 2008, p. 414]; за рукописом B5 — fol. 197v—198r. Див. також: [Geldner, 1889, p. 207].
32. Див.: [AirWb, Kol. 190—191; Jackson, 1893, p. 52; Bahrami, 1990, I, p. 19].
33. «Adj. 'mit goldenem Gebiss' oder 'mit gold(beschlagenem Zügel)'» [AirWb, Kol. 1678]. Однак, У.У. Маландра — «a golden bridle» [Malandra, 1983, p. 83]; Фр. Шпігель — «golden housing» [Spiegel, 1864, p. 104]; Дж. Дармстетер — «a golden caparison» [Darmesteter, 1883, p. 233]. Є.Е. Бертельс — «золотым чепраком» [Авеста, 1997, с. 358]. Редактор перекладу В.С. Соколової надає «с золотими удилами (поводьями)» [Соколова, 2005, с. 363].
34. «Stirn» [AirWb, Kol. 125]. Зазначимо, що взагалі чоло є сакральною частиною в уявленнях багатьох кочових народів [Терлецкий, 2009, с. 141].
35. За рукописом E1, fol. 352r [Kotwal, Hintze, 2008, p. 415]; за рукописом B5 — fol. 198r. Див. також: [Geldner, 1889, p. 207].

В подобі Верблюда в'ючного³⁶,
Кусючого³⁷, що біжить навипередки³⁸,
Ревучи³⁹, хвицливого⁴⁰,
Вовною⁴¹ людину вдягаючого⁴².

*Яшт 14, 15*⁴³

До нього вп'яте прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,

В подобі Кабана⁴⁴,
Обороздатного⁴⁵, гострозубого,
Самця гостро-ікластого⁴⁶,
Враз вбиваючого⁴⁷ кабана,
Непідступного⁴⁸, лютого⁴⁹,
Рябомордого⁵⁰, відважного⁵¹,
Спритного⁵², верткого⁵³;
Так прийшов...

36. Різничитання див.: [Geldner, 1889, p. 207, fn. 11,1]. Згідно з кон'юктурою Фр. Шпігеля це слово утворене від кореневої основи *vad-* «везти» («führen») є епітетом верблюда та може позначати «lenksam», тобто «zur Karavane gehörig» [Spiegel, 1868, S. 624 (11)]. В перекладі він дає «docile» [Spiegel, 1864, p. 105]. Дж. Дармстетер пропонує переклад «burden-bearing» [Darmesteter, 1883, p. 234] й він же відображений у словнику Е. Бахрамі [Bahrami, 1990, III, p. 1270]. Натомість, згідно словника Хр. Бартоломе воно перекладається як «nach Begattung verlangend, brünstig, vom Kamelhengst» [AirWb, Kol. 1345], що отримало прихильність більшості іраністів (напр. «верблюда страстного» [Соколова, 2005, с. 365]; «неистовым Верблюдом» [Авеста, 1997, с. 343]).

37. Фр. Шпігель наголошує, що значенням слова може бути «bissig» [Spiegel, 1868, S. 624 (11)] і перекладає його як «biting» [Spiegel, 1864, p. 105], продовжуючи цю думку Дж. Дармстетер надає переклад «sharp-toothed» [Darmesteter, 1883, p. 234]. За Е. Джексоном — «biting», подвоєння (*Reduplication*) від кореневої основи *dqs-*, *das-* [Jackson, 1893, p. 71]. Е. Бахрамі дає значення: «tameable, mild» [Bahrami, 1990, II, p. 692].

38. «heralauftend», «anspringend» zur Begattung, vom Kamelhengst» [AirWb, Kol. 90], «running» [Bahrami, 1990, I, p. 12]; «hinzulaufend» [Spiegel, 1868, S. 624], «swift» [Darmesteter, 1883, p. 234], «attacking» [Malandra, 1983, p. 83].

39. Згідно Хр. Бартоломе та Е. Джексоном точне значення цього прикметника, який є епітетом верблюда, невідоме [AirWb, Kol. 1535; Jackson, 1893, p. 61]. У.У. Маландра надає переклад як «bellowing» [Malandra, 1983, p. 83]. За Е. Бахрамі *urvant-* — «strong», «stout» [Bahrami, 1990, I, p. 296].

40. «mit den Füßen ausschlangend» [AirWb, Kol. 1005]. За Фр. Шпігелем та Дж. Дармстетером — «fortschreitend» / «stepping-forward» [Spiegel, 1868, S. 624 (11); 1864, p. 105; Darmesteter, 1883, p. 234]. Однак У.У. Маландра перекладає як «trampling» [Malandra, 1983, p. 83]. У І.М. Стеблін-Каменського дане слово опущене [Авеста, 1997, с. 343]. Є.Е. Бертельс — «ногами брыкающегося» [Авеста, 1997, с. 358].

41. «zottelhaarig» vom Kamele» [AirWb, Kol. 480].

42. «Den Menschen bekleiden, ihm zur Kleidung dienend» [AirWb, Kol. 1165]; див. також: [Jackson, 1893, p. 86]. Є.Е. Бертельс — «косматою шерстю людей одевающего» [Авеста, 1997, с. 358]. В.С. Соколова надала в перекладі Фр. Вольфа — «своей шерстю человеку для одевания служащего» [Соколова, 2005, с. 365]. І.М. Стеблін-Каменський — «с шерстю пригодной для одежд» [Авеста, 1997, с. 343]. Тут бачимо акцентуацію уваги на ознаках доместикації [Spiegel, 1868, S. 624 (11)]. Пор.: *Яшт 7, 15*.

43. За рукописом E1 — fol. 352v—353r [Kotwal, Hintze, 2008, p. 415—416]; за рукописом B5 — fol. 199r—199v. Рядки 2—8 цього тексту повторюються в *Яшті* 10, 70 (3—9); рядки 3—9 — в *Яшті* 10, 127 (2—8). Див. також: [Geldner, 1889, p. 208—209].

44. Див.: [AirWb, Kol. 1817, 1366; Jackson, 1893, p. 93]. Є.Е. Бертельс, І.С. Брагинський та В.С. Соколова пропонують переклад як «в прекрасном облике кабана / в прекрасном образе вепря / в образе кабана прекрасного» [Авеста, 1997, с. 358, 359; Соколова 2005, с. 368—369]. Пор.: [Spiegel, 1864, p. 105]. Вочевидь, вони виходять із наявних різничитань у рукописах (див.: [Вертієнко, 2014, с. 144—145, табл. 2]) і розуміють перші два слова рядка як співзвучний складений прикметник *hu-kəhrp-* — «прекрасний, добре складений» («wohlgestaltet») [AirWb, Kol. 1818; пор.: Kol. 1817]. Але при такому розумінні з перекладу неминуче повинен зникнути іменник жін. р. «образ, подоба» (*kəhrpa*), який, проте, із незрозумілих причин, у зазначених перекладах зберігається. Таким чином, наявність прикметника «прекрасний» у даному рядку треба виключити, але за умови, що слово *kəhrpa-* / «образ» є змістоутворюючим, що цілком імовірно, оскільки цей термін використовується при перерахуванні всіх «інкарнацій» Веретрагни в 14 *Яшті*. Що ж до існуючої в частині рукописів форми, де *hū* і *kəhrpa* пишуться разом як одне слово, то тут, найімовірніше, має місце помилка переосмислення, що викликана співзвуччям, і яку можна віднести до класу несвідомих (*unconscious*) [Hintze, 2012, p. 430]. Див.: [Вертієнко, 2014, с. 143—145].

45. [AirWb, Kol. 828]. У.У. Маландра перекладає «ferocious» [Malandra, 1893, p. 83].

46. Див.: [AirWb, Kol. 653].

47. До перекладу: [AirWb, Kol. 1743; Jackson, 1893, p. 106]. Є.Е. Бертельс — «сразу ударяющего» [Авеста, 1997, с. 358]. І.С. Брагинський — «одним ударом убивающего (1956) / убивающего с первого удара (1972)» [Авеста, 1997, с. 359—360]. В.С. Соколова — «разом разящего» [Соколова, 2005, с. 369]. І.М. Стеблін-Каменський — «разящим наповал» [Авеста, 1997, с. 344].

48. Див.: [AirWb, Kol. 127—128]. Дж. Дармстетер — «pursuing» [Darmesteter, 1883, p. 235]; У.У. Маландра — «unapproachable» [Malandra, 1983, p. 83]; С.В. Соколова — «неуязвимого» [Соколова, 2005, с. 369].

49. Різничитання див.: [Geldner, 1889, p. 209, fn. 15, 5]. До значення: [AirWb, Kol. 529].

50. Див.: [AirWb, Kol. 878]. В.У.У. Меландри дане слово при перекладі опущене [Malandra, 1983, p. 83].

51. Див.: [AirWb, Kol. 626—627]. За Дж. Дармстетером — «strong» [Darmesteter, 1883, p. 235], за Фр. Шпігелем — «[with foam] strong» [Spiegel, 1864, p. 105], за С.В. Соколовою — «храброго» [Соколова, 2005, с. 369].

52. Див.: [AirWb, Kol. 1301].

53. Див.: [AirWb, Kol. 860, 1386]. Основа *vāz-* повторюється і в епітеті Веретрагни *vazəntō*. У.У. Маландра — «outflanking (the enemy)» [Malandra, 1983, p. 83]; Є.Е. Бертельс — «сбивающего с ног» [Авеста, 1997, с. 358]. С.В. Соколова — «скачущего» [Соколова, 2005, с. 369].

Яшт 14, 17⁵⁴

До нього вшосте прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі Чоловіка⁵⁵ п'ятнадцятирічного,
Осяйного⁵⁶, ясноокого⁵⁷,
Дрібноп'ятого⁵⁸, гарного;
Так прийшов...

Яшт 14, 19⁵⁹

До нього всьоме прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі птаха⁶⁰ *Варегна*⁶¹,
Що хапає⁶² знизу⁶³,
(Та) довбає⁶⁴ зверху⁶⁵,
Хто з птахів⁶⁶ найшвидший,
Найпрудкіший⁶⁷ з усіх рухомих.

Яшт 14, 23⁶⁸

До нього восьме прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі Барана⁶⁹ дикого⁷⁰,
Гарного, круторогого;
Так прийшов ...

Яшт 14, 25⁷¹

До нього вдев'яте прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі Цапа⁷² войовничого⁷³,
Гарного, гостророгого,
Так прийшов...

Яшт 14, 27⁷⁴

До нього вдесяте⁷⁵ прийшов рушійний
Веретрагна, Ахурою створений,
В подобі Воїна⁷⁶ сяючого⁷⁷,
Гарного, Маздою створеного,
Приніс кинджал⁷⁸ злато-вбраний⁷⁹,

54. За рукописом E1 — fol. 353r [Kotwal, Hintze, 2008, p. 416]; за рукописом B5 — fol. 199v. Див. також: [Geldner, 1889, p. 209].

55. Див.: [AirWb, Kol. 1047—1053, 1366; Jackson, 1893, p. 75].

56. Див.: [AirWb, Kol. 541].

57. Див.: [AirWb, Kol. 1625].

58. Див.: [AirWb, Kol. 460; Jackson, 1893, p. 63].

59. За рукописом E1 — fol. 353r—353v [Kotwal, Hintze, 2008, p. 416]; за рукописом B5 — fol. 199v—200r. Див. також: [Geldner, 1889, p. 209].

60. Див.: [AirWb, Kol. 1172].

61. Див.: [AirWb, Kol. 1412] («Name eines Vogels»). Докладніше: [Spiegel, 1868, S. 624—625 (19); Darmesteter, 1883, p. 236; Авеста, 1997, с. 341, 345]. У.У. Маландра — «falcon» [Malandra, 1983, p. 84]. До перекладу «сокіл» долучається й А.М. Бочарнікова [Бочарнікова, 2011, с. 118].

62. Тобто «fassend», «raskend» [AirWb, Kol. 1541].

63. Тобто «нижня половина» [AirWb, Kol. 57, 1036].

64. Див.: [AirWb, Kol. 907]. Імовірно, мається на увазі шмагування дзьобом жертви, втім буквально це слово в тексті не застосовано. Фр. Шпігель перекладає ці два рядки: «with great flapping wings beneath, one wounding above» [Spiegel, 1864, p. 105]. Дж. Дармстетер дає лише частковий переклад [Darmesteter, 1883, p. 236]. С.М. Соколов дає «рвуций снизу [когтями], бьющий сверж [клювом]» [Соколов 1964, с. 75].

65. Тобто «верхня половина» [AirWb, Kol. 393, 1036; Bahrami, 1990, II, 792].

66. Див.: [AirWb, Kol. 1356].

67. Пор.: [AirWb, Kol. 1528 («der sich am leichtesten bewegt, der flinkste»)]; [Darmesteter, 1883, p. 236 («the lightest»)]; [Авеста, 1997, с. 345 («скорейшей»)].

68. За рукописом E1 — fol. 354r [Kotwal, Hintze, 2008, p. 417]; за рукописом B5 — fol. 200v. Див. також: [Geldner, 1889, p. 210].

69. Див.: [AirWb, Kol. 1109].

70. Тобто «wild», «ferus», «saevus» [AirWb, Kol. 190]. Пор.: [Spiegel, 1868, S. 625 (23); Darmesteter, 1883, p. 237; Bahrami, 1990, I, p. 19].

71. За рукописом E1 — fol. 354r [Kotwal, Hintze, 2008, p. 417]; за рукописом B5 — fol. 201r. Див. також: [Geldner, 1889, p. 210—211].

72. Див.: [AirWb, Kol. 969].

73. Фр. Шпігель, Ш. д'Арле та Дж. Дармстетер майже одноставні в перекладі [Spiegel, 1863, p. 106 («warlike»)]; [Harlez, 1881, p. 512 («combat»)]; [Darmesteter, 1883, p. 238 («fighting»)]. Втім, за Хр. Бартоломе — «wild» (nicht domestiziert) [AirWb, Kol. 1528]. Підкреслено той факт, що тварина є недоместикованою.

74. За рукописом E1 — fol. 354r—354v [Kotwal, Hintze, 2008, p. 417]; за рукописом B5 — fol. 201r. Див. також: [Geldner, 1889, p. 211].

75. В перекладі В.С. Соколової описка «дев'ятий» [Соколова, 2005, с. 379], потрібно читати «десятий».

76. «insbes. der wehrhafte, waffentragende, Kriegsmann» [AirWb, Kol. 1453]. На відміну від *nar-* — «чоловік», «людина», який дається в *Яшти* 14, 17, що вживається і до жінок, і дітей [AirWb, Kol. 1047], слово *vira-* використовувалося тільки для позначення дорослих чоловіків (тобто, здатних носити зброю). У.У. Маландра дає переклад «hero» [Malandra, 1983, p. 84].

77. «Reich», «prächtig», «prunkvoll» [AirWb, Kol. 1484].

78. За Хр. Бартоломе, *karata-* це «Messer», «Dolchmesser», «Dolch» [AirWb, Kol. 454]. У словнику Е. Бахрамі, втім, враховано два значення: «cutter, knife» та «sword» [Bahrami, 1990, I, p. 340]. Так само два варіанти перекладу («couteau» та «épee») надають Е. Сінгх та М.М. Хорасані [Singh, Khorasani, 2012, p. 9]. «Ніж» перекладає Фр. Вольф [Wolf, 1910, S. 261], подібне значення надає В.С. Соколова [Соколова, 2005, с. 379]. Як «ніж» перекладає *karata-* В.Ю. Крюкова (для *Videvdam* 14, 9) [Крюкова, 2005, с. 265]. Ш. д'Арле та Дж. Дармстетер віддають перевагу значенню «меч» («glaive», «sword») [Harlez, 1881, p. 512; Darmesteter, 1883, p. 234], а в перекладі І.М. Стеблін-Каменського вид клинкової зброї не уточнюється. У.У. Маландра розуміє слово як «кинджал» («dagger») [Malandra, 1983, p. 84]. В спеціальному дослідженні Е. Джексона наголошував, що *karata-* це іранський короткий меч або кинджал, давня клинкова зброя (див.: [Талаи, 2011, с. 119—130]), якій відповідає грецький термін *ἐγχυρίδιον* з оповіді про перське озброєння в Геродота (VII, 61) [Jackson, 1894, p. 109—110]. Докладніше: [Вертієнко, 2013, с. 17—26].

79. Згідно Хр. Бартоломе: «mit Gold eingelegt, damaszirt» [AirWb, Kol. 1680] і це значення застосовує Фр. Вольф [Wolff, 1910, S. 261]. У.У. Маландра

Прикрашений усіма коштовностями⁸⁰,
Так прийшов⁸¹...

дра розуміє даний прикметник як «gold-inlaid» [Malandra, 1983, p. 84]. Дж. Дармстетер перекладає «a sword with a golden blade» [Darmesteter, 1883, p. 234], І.М. Стеблін-Каменський: «Златой клинок» [Авеста, 1997, с. 346]. Втім, вже Фр. Шпігель сумнівався, чи йдеться про «клинок» чи «рукоят», віддаючи перевагу останньому [Spiegel, 1868, S. 626 (27)]. Ш. д'Арле пропонує: «un glaive a roignée d'or» [Harlez, 1881, p. 512]. У словнику Хр. Бартоломе, натомість, точне значення *saora*- не встановлене й імовірно воно походить від і.-е. основи *saora-. Наше розуміння значення *zaraniō-saora* див.: [Вертієнко, 2012, с. 137—138].

80. Див.: [AirWb, Kol. 817].

81. Цей образ викликає асоціації з вбранням сакської «золотої людини» з іссикського кургану IV ст. до н. е. [Акишев, 1978, с. 51, ил. 69]. Це дало можливість Р. Сулейманову висловити думку, що «первинна трансформація образу Веретрагни проходить у степовому середовищі» [Сулейманов, 2010, с. 202]. Т.А. Прохорова має всі підстави вбачати зв'язок з культом Веретрагни кинджала з золотою рукояттю, прикрашеною зображеннями «тварин-іпостасей» Веретрагни, з сарматського поховання кургану № 1 могильника «Дачі» [Прохорова, 2007, с. 51—58].

Абаев В.И. Скифо-сарматские наречия // Основы иранского языкознания. Древнеиранские языки. — М., 1979. — С. 272—364.

Авеста в русских переводах. — СПб., 1997. — 480 с.

Акишев К.А. Курган Иссык. Искусство саков Казахстана. — М., 1978. — 132 с.

Алексеев А.Ю. О скифском Аресе // АСГЭ. — 1980. — Вып. 21. — С. 39—47.

Бенвенист Э. Очерки по осетинскому языку. — М., 1965. — 168 с.

Болтрик Ю.В. Вепрь — один из символов скифского Ареса // Скифы, Хазары, Славяне, Древняя Русь: Тез. докл. Междунар. конф., посвящ. 100-летию со дня рожд. проф. М.И. Артамонова (9—12 декабря 1998 г., Санкт-Петербург). — СПб., 1998. — С. 80—82.

Бочарнікова А.М. Складні для перекладу фрагменти авестійського Баграм-яшту // Мовні і концептуальні картини світу. — К., 2011. — Вып. 36. — С. 115—119.

Вертієнко А.В. К семантике горита в представлениях ираноязычных народов Евразии // Східний світ. — 2010. — № 4. — С. 91—102.

Вертієнко А.В. К персонификации скифского воинского божества в *Luc.*, *Tox.*, 38 // Східний світ. — 2012. — № 3. — С. 41—52.

Вертієнко Г.В. До значення терміну *zaraniō-saorēt* в *Яшті* 14, 27 // XVI Сходознавчі читання А. Кримського. — К., 2012. — С. 137—138.

Вертієнко А.В. Вооружение древних иранцев по Младшей Авесте: клинковое оружие // Иранский мир II—I тыс. до н. э.: Материалы междунар. науч. конф., посвящ. пам. Э.А. Грантовского и Д.С. Раевского. — М., 2013. — Вып. VI. — С. 17—26.

Вертієнко Г.В. Концепт ВЕПРЯ в молодавестийских текстах // Мовні і концептуальні картини світу. — 2014. — Вып. 50, ч. 1. — С. 140—148.

Гиршман Р.М. Религия Ирана от VIII века до н. э. до периода Ислама // Культура Востока. Древность и раннее средневековье. — Л., 1978. — С. 67—73.

Гуляев В.И. На восточных рубежах Скифии (древности донских скифов). — М., 2010. — 344 с.

Дарчиев А.В. Скифский военный культ и его следы в осетинской нартиаде. — Владикавказ, 2008. — 308 с.

Дрезден М. Мифология древнего Ирана // Мифологии древнего мира. — М., 1977. — С. 337—365.

Дюмезиль Ж. Клятва скифов // Эпос и мифология осетин и мировая культура. — Владикавказ, 2003. — С. 120—125.

Кантарович А.Р., Грибкова А.А. Золотая пластина из коллекции Музея исторических драгоценностей Украины и сюжет лежащего кабана в скифском зверином стиле // ВДИ. — 2011. — № 4. — С. 120—125.

Королькова Е.Ф. Звериный стиль Евразии. Искусство племен нижнего Поволжья и южного Приуралья в скифскую эпоху (VII—IV вв. до н. э.). Проблемы стили и этнокультурной принадлежности. — СПб., 2006. — 272 с.

Крюкова В.Ю. Зороастризм. — СПб., 2005. — 288 с.

Кузьмина Е.Е. Мифология и искусство скифов и бактрийцев: (культурологические очерки). — М., 2002. — 288 с.

Литвинский Б.А. Кангюйско-сарматский фарн. (К историко-культурным связям племен южной России и Средней Азии). — Душанбе, 1968. — 120 с.

Медведев А.П. Сарматы в верховьях Танаиса. — М., 2008. — 252 с.

Мейтарчиан М. Погребальные обряды зороастрийцев. — М.; СПб., 2001. — 248 с.

Миллер В.Ф. О сарматском божестве Уатафарне // Древности восточные: Тр. Восточ. комиссии Имп. Москов. археол. об-ва. — 1891. — Т. I, вып. 2. — С. 129—134.

Мифологии Древнего мира. — СПб., 2005. — 544 с.

Прохорова Т.А. Кинжал из кургана № 1 могильника «Дачи» как мифо-ритуальный символ // Археологические записки. — 2007. — Вып. 5. — С. 51—58.

Ригведа. Мандалы I—IV / Пер. Т.Я. Елизаренковой. — М., 1989. — 768 с.

Ригведа. Мандалы IX—X / Пер. Т.Я. Елизаренковой. — М., 1999. — 560 с.

Соколова В.С. Авеста. Опыт морфологической транскрипции и перевод / Подгот. материалов к изд., ред. И.А. Смирновой. — СПб., 2005. — 514 с.

Соколов С.Н. Язык Авесты. — Л., 1964. — 414 с.

Стеблін-Каменский И.С. Гаты Заратуштры // ВДИ. — 2000. — № 2. — С. 290—300.

Сулейманов Р. О Веретрагне // Традиции Востока и Запада в античной культуре Средней Азии: Сб. статей в честь П. Бернара. — Самарканд, 2010. — С. 198—203.

Талаи Х. Археология и искусство Ирана в I тыс. до н. э. — М., 2011. — 224 с.

Терлецкий Н.С. Некоторые атрибуты мусульманских мест паломничества и поклонения (к вопросу о функциях и символизме *туга*) // Центральная Азия: Традиция в условиях перемен. — СПб., 2009. — Вып. II. — С. 112—149.

Чунакова О.М. Пехлевийский словарь зороастрийских терминов, мифических персонажей и мифических символов. — М., 2004. — 286 с.

Andrés-Toledo M.A. A Revision of Geldner's Critical Edition // The Transmission of the Avesta. — Wiesbaden, 2012. — P. 433—438.

Bahrami E. Dictionary of the Avesta. — Teheran, 1990. — Vol. 1—3.

Benveniste E., Renou L. Vṛtra et Vṛθragna. Étude de anthologie Indo-Iranienne. — Paris, 1934. — 208 p.

Boyce M., Grenet F. History of Zoroastrianism. — Köln, 1991. — Vol. III: Zoroastrianism under Macedonian and Roman Rule. — 596 p.

- Campbell L.A.* Mithraic Iconography and Ideology. — Leiden, 1968. — 444 p.
- Darmesteter J.* The Zend-Avesta. — Oxford, 1883. — P. II: The Sîrôzahs, Yasts, and Nyâyis. — 384 p.
- Davoud P.* Introduction to the Yashts / Transl. by D.J. Irani. — Teheran, 1999. — Vol. II. — 546 p.
- de Menasce P.J.* La promotion de Vahrâm // Revue de l'histoire des religions. — 1947. — T. 133. — P. 5—18.
- Duchesne-Guillemin J.* Religion of Ancient Iran. — Bombay, 1973. — 252 p.
- Geldner K.F.* Avesta. The Sacred books of the Parsis. — Stuttgart, 1889. — Vol. II: Vispered and Khorda Avesta. — 278 p.
- Ghirshman R.* Le passe-bridge en défense de sanglier chez les peuples iraniens // Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae. — 1977. — Vol. 25. — P. 27—38.
- Gnoli G., Jamzadeh P.* Bahrâm // Encyclopædia Iranica. — 1988. — Vol. III, Fasc. 5. — Электрон. ресурс: <http://www.iranicaonline.org/articles/bahram-1>
- Harlez C. de.* Avesta. Livre Secré du Zoroastrisme. — Paris, 1881. — 672 p.
- Hintze A.* F1, E1 und drei neue Yašt-Handschriften // Münchener Studien zur Sprachwissenschaft. — München, 1989. — H. 50. — S. 31—50.
- Hintze A.* The Rise of the Saviour in the Avesta // Iran und Turfan. Beiträge Berliner Wissenschaftler, Werner Sundermann zum 60. Geburtstag gewidmet. — Wiesbaden, 1995. — P. 77—97.
- Hintze A.* On Editing the Avesta // The Transmission of the Avesta. — Wiesbaden, 2012. — P. 419—432.
- Hintze A.* Yašts // Encyclopædia Iranica, online edition, 2014. Электрон. ресурс: <http://www.iranicaonline.org/articles/yashts>
- Humbach H., Ichaporia P.R.* Zamyād Yasht: Yasht 19 of the younger Avesta; text, translation, commentary. — Wiesbaden, 1998. — 500 p.
- Jackson A.V.W.* An Avesta Grammar in comparison with Sanskrit. — Stuttgart, 1892. — P. I: Phonology, Inflection, Word-Formation. — 274 p.
- Jackson A.V.W.* Avesta reader. First series. — Stuttgart, 1893. — 112 p.
- Jackson A.V.W.* Herodotus VII. 61, or the Arms of the Ancient Persians illustrated from Iranian Sources // Classical Studies in honour of H. Drisler. — New York; London, 1894. — P. 94—125.
- Kotwal F.K., Hintze A.* The Khorda Avesta and Yašt Codex E1. Facsimile Edition. — Wiesbaden, 2008. — 614 p.
- König G.* Die Yašts des Xorde Awesta I: Der Yašt an Vərəθraγna / Wahrâm (Yt 14). — Wiesbaden, in print.
- Lipiński E.* L'inscription de la statue de Verethragna // Medioiranica: Proceed. of the Internat. Colloq. organized by the Kathol. Univ. Leuven (21st—23rd May 1990). — Leuven, 1993. — T. 48. — P. 127—134.
- Malandra W.W.* An Introduction to Ancient Iranian Religion. Readings from the Avesta and Achaemenid Inscriptions. — Minneapolis, 1983. — 191 c.
- Pirart E.* Guerriers d'Iran. Traductions annotées des textes avestiques du culte zoroastrien rendu aux dieux Tistriya, Miθra et Vrθragna. — Paris, 2006. — 195 c.
- Riminucci-Heine Ch.* Der Bahrâm Yašt // Bonner Asienstudien. — Berlin, in print.
- Singh A., Khorasani M.M.* Sur les armes dans l'Avestâ (II) // La Revue de Teheran. — 2012. — № 82 (sept.). — Электрон. ресурс: <http://www.teheran.ir/spip.php?article1626#nb69>
- Spiegel Fr.* Avesta. The Religious Books of the Parses. — Hertford, 1864. — Vol. III: Khordah-Avesta. — 214 p.
- Spiegel Fr.* Commentar über das Avesta. — Wien, 1868. — Bd. II: Vispered, Yasna und Khorda-Avesta. — 743 S.
- Stein M.A.* Zoroastrian deities of Indo-Scythian coins // The Babylonian and Oriental records. — 1887. — Vol. I, No. 10. — P. 155—166.
- Thieme P.* The «Aryan» Gods of the Mitanni Treatise // Journal of American Oriental Society. — 1960. — Vol. 80, No. 4. — P. 301—317.
- Wolff Fr.* Avesta. Die Heiligen Bücher der Parsen. — Strassburg, 1910. — 460 S.

A. B. В е р т и е н к о

**«КТО ИЗ БЕСТЕЛЕСНЫХ БОЖЕСТВ
НАИБОЛЕЕ ВООРУЖЕННЫЙ?»
(воплощения Веретрагны по 14-му Яшту)**

В статье дан перевод с авестийского языка на украинский фрагментов 14 *Яшта* (*Бахрам-Яшта*) с описанием десяти ипостасей иранского воинского божества победы Веретрагны (*Яшт* 14, 2, 7, 9, 11, 15, 17, 19, 23, 25, 27): ветра-*Ваты* (с *хварно*, исцелением и мощью), быка, коня, верблюда, кабана, пятнадцатилетнего, птицы-*варегна*, барана, козла, воина (с кинжалом). В скифологии существуют гипотезы относительно возможности отображения на различных произведениях скифо-сакского звериного стиля зооморфных образов Веретрагны, известных по описанию в 14 *Яште*.

К л ю ч е в ы е с л о в а: Авеста, *Яшты*, Веретрагна, воплощения.

H. V. V e r t i e n k o

**«WHO AMONG THE IMMATERIAL
DEITIES IS THE BEST ARMED?»
(incarnations of Verethragna in Yasht 14)**

In this paper the translation from Avestan language to Ukrainian of the 14 *Yasht* (*Bahram-Yasht*) parts with the description of ten forms of the Iranian military deity of victory Verethragna (*Yasht* 14, 2, 7, 9, 11, 15, 17, 19, 23, 25, 27) is provided: *Vata*-wind (with *hvarno*, healing and power), a bull, a horse, a camel, a boar, a fifteen-year-old man, a *varegna*-bird, a ram, a goat, a warrior (with dagger). There are hypotheses in Scythology concerning possibility of display on different Skythian-Sakas animal style products of the zoomorphic images of Verethragna are known from the text of *Yasht* 14.

К е y w o r d s: Avesta, Yashts, Verethragna, incarnations.

Одержано 12.02.2015